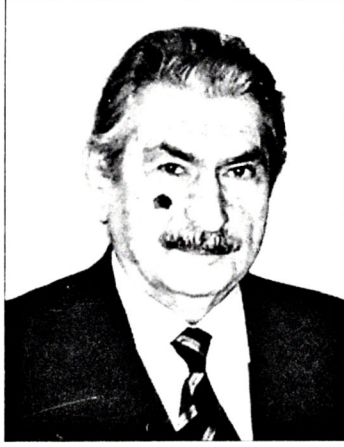

Yumruqları düynlənmiş
Azərbaycan vətənidir.

S.TAHİR.

CƏNUBİ AZƏRBAYCAN MİLLİ AZADLIQ HƏRƏKATININ TƏRƏNNÜMÜNDƏ SÖHRAB TAHİRİN ROLU

sarılan ipi onu sıxan qundağı, beşiyi kimi qəbul etməyi nəsihət edir.

Vətən səni bələyibdir
Bil ki, ölüm ayağında,
Ölən kimi, igid oğlum,
Sən anadan olacaqsan.
Əsil anan
Əbədiyyət qucağında.

Səhrab Tahirin yaratıcılığında "mübariz adam" obrazının qiyməti böyükdür. Azadlıq uğrunda mübarizə aparmaq, bu yolda varlığını ortaya qoymaq ucaldır. Mübariz adam uca olur, möğrur olur. Apardığı mübarizə vətəna şöhrət gətirir. Onun üçün qanlı möhbəs divarları da bir yumruq kimi birləşməyə çağırır. İnciləblər dövründə sairlərin öldürülməsi S.Tahirə daha artıq əziyyət verir. Onlar xalqın inləyən səsidir. Onların güllələnməsi xalqın boyunbağının qırılıb dağılmasına bənzəyir. Nəğmələr yarımqıç qalır. Onun tökülən qanı qızaran səfirleridir. Üroyi sızlardan bir bənzətmə var. Bələ bənzətmə ancaq Səhrab Tahirə aid ola bilər.

Qanadı səhərin gözü elə bil,
Günəşin gözüne qan sızdı bəlkə.
Bir nakam şəirin piçiltuları təbəti yayılır. Səhrab Tahirin yağısı misralara elə çöküb ki, onu şəxsən yaşamaqlı olursan. Şəirin yaralı səirələrinin sızltıları eşidilir. Təkcə şair yox, misraları güllələnib. Xosrovun, Yüzbəndinin yarımqıç nəğmələrini tamamlayır S.Tahir. Bunu şeirin qızıl bəndinin qırılmasına oxşadır. Şair yarımqıç bəndləri döyüşə hazırlayırmış kimi nizama düzür. Elə bil qapıdan qayıdan qonaqları geri dönmək üçün yola götürməyə çalışır. "Şairi öldürdülər" şeirində gəcə öldürülən, ancaq vətəndə gündüzə çevrilən şəirələrin vətəndə əbədiyyətə çevrilmələri S.Tahir qələmində öz əksini tapıb.

Şəirin Təbrizdə yaşayarkən yazdığı şeirlər qəmli, kədərli, ölümlə, yağıyla "bəzonib". Kasıbın nisgili, varlığını xoş həyatı, kasıbın xiffəti, varlığını ziyafəti, yağısı olan kasıb uşağının həsrətli baxışı, noğul içində böyüyən varlı uşağının biganəliyi, küçədə boynunu buranlar, niqəçdə yolçuya pay verənlər, zindanların qarənliyi və s. kimi var olan mövzular Səhrab Tahir poeziyasının hədəfindədir. Səhrab Tahir və onun yaşıdlarının tələyində səngər, mübarizə, həbs, sürgün, zindan divarları var. Zindanda olan bir şəirin ilham pərisi gələndə kağızı olmasa da zindan divarları yazı masasına çevrilir. "Zindan divarında yazılmış şer" adı

əşərdə xalq düşmən əsarətində olan şəirin gələcək arzuları qələmə alınıb. O, vətəni darda qoyub ölmək istəmir. İndiki həyatında çarpışdı, ikinci həyatı üçün də planları var: mübariz olacaq, ana dilini müdafiə edəcək, dil haqqını itirənləri vətəndən uzaqlaşdıracaq. Öz ilhamı ilə xəyalən zindanı dağıdan şair "qolundakı zəncirləri" qırıb. Çünki bu sərt dünya dağılmasa, Azərbaycan azadlığa qoşula bilməz. "Təbrizdə" göylərdə bulud seyrəlib. Çünki buludlar ürəklərə, dərdlilərin gözlərinə çöküb. Sakit dünyanın dalğalarının qəzəbi qorxudurdu insanları. İndi bu qəzəb fədalilərin itirələrinə, şöhrələrin üzərlərinə köçüb. Təbrizə düşən Savalanın kölgəsi qorxa-qorxa geri çəkilir. Səhrab Tahir bu şeirində gözəl Təbrizini qəzəbli şəhərə döndərənələri nifrətini əks etdirib. Şəhərdə həyatdan qısa, ölümdən intiqam alırların sayı çoxalıb. On yaşlı uşaq 50 yaşlı kişi qədər dər dəsiyir, qışın oğlan çağında boynunun sərfini satan qoca dünyaya meydan oxuyur. İnsanlar zamanla ayaqlaşsa bilmir. Saati ovçunda olan Təbrizdə əriyir zaman. Görəksiz axan saniyələr gizli ölümləri, faciələri gercəkləşdirir.

Şəhrə qaraqabaq olubdur deyəni, Baxanda vahimə basır adamı.
Bəlkə də yayının dəyər polisindən
Gözlə danışmağı öyrənir hamı.
Şair maraqlı bir təsvir yaradır: dükənlərdə vitrinə qoyulan manikən xanımlar təbrizilərə gülüş öyrədir. Ancaq təbrizlinin qısa adlı öz gülüşü var. Məhkəmələrdə, zindanlarda insanlara əzab verən ağalara qarşı yönəlib bu qısa gülüşü. Toy-düyünlə yasin bir-birinə qarışdığı bir zamanda öz şeirləriylə xalqına dəstək olan Səhrab Tahir anları sayır, sabahı gözləyir - ümidləri göyərəcəkdir bir sabahı. Elo sabahı ki, o sabahın yollarında tikan, dumanlı günlər olmasın. Şəirin anasının dərldən-dərldənə uğurlu yol arzulaması əslində özünün "yaralı" həyatının xronologiyasını vərəqləməsidir. Ananın gəncliyi sönüb, oğlanları şəhid olub, ümidi şair oğlanıdır, o da qürbətə gedir. Bir ceyran tək düzündən ayrı düşən ana övladının vətəndən, gözündən ayrı düşməsinə döndür. Əlacı yoxdur, birəcə ona gücü çatır ki, oğluna öyüd, nəsihət versin, uğurlar arzulassın: bari elə yaşa ki, gəncliyin əllərdə talan olmasın. Ananı sarsıdan qürbət yaraları "Olmasın" şeirində poetik şəkildə qələmə alınıb. Dəğmələrin hicranı olmasa, qürbətindən dər-qəmi də bir qədər azalar.

Mən də ayrı düşdüm öz vətənimdən,
Gül əkdim,
Bitmədi gül çəmənində.
Balam yola düşür,
Gedir mənim də,

Qürbətə günləri toran olmasın.
Təbrizdə yaşayarkən şairə Şimali Azərbaycanda, Bakı bir ayrı cür görür. Dili bir qaradaşına muğayət olmağı üroyindən keçirir. Cənubla Şimal arasında yorğun ata döndən Araz artıq üşüyür. Şair onu nə qədər ümid yorğanına bürüdü də illərini ağırlığı öz işini görüb. Şair Araz körpü olmaq istəyir, ona nəğmə yazır. Hərdən yalvarır, hərdən hiddətlənir və bu hisslərini "Körpü taleyim" şeirində "Arzumun gözli həsrətə dolub" deyərək üroyini boşaltmağa çalışır. Böyük şairimiz Cabir Novruz yazır: "... yüksək amal -

azadlıq eşqi onun yaratıcılığını mübarizə ilə silahlandırmışdır. Məhz buna görə də onun yaratıcılığı bir tərəfdən qəzəbli, bir tərəfdən kövrək, bir gözü ilə ağlayan, o biri gözü ilə gülən, bir sətrində vuruşa atılan, o biri sətrində fəryad qoparan, bir nəğməsində gələcəyə, inama, ümidə çağırən, o biri nəğməsində həsrət təsnəsi olan yaratıcılıqdır". "İki taleyim" şeirində oxuyuruq:

Qaygım ikilidir, imzam ikili,
İki paytaxtım var, yolu ikili.
İkili ömrümü yaşamaq üçün.
Sinəmin üstündən bir yol çəkilib.
Bu yol hara gedir belə? Şair "Anam Vətən" şeirində bu suala cavab axtarır. Bu yol şəirin bacı adlandırdığı qürbətə - Şimali Azərbaycana gedir. "Anam vətən, bacım qürbət" deyəni şair özünü burada qorub sanmır. Hərdən "Mən doğmayam, yoxsa qonaq" deyərək də düşüncəyə dalır. Ancaq cavab aydındır. Onun iki yurdu, iki yolu var, iki gözü, iki qolu var. Şair istəyir ki, göz yaşına heç kəs yanmasın. Onun ağlaması yanında ata-anası olan uşağın örküyünlükdən göz yaşını tökməsinə bənzəyir. Onun vətəni göz yaşına çevrilib qəmli gözlərinə dolub. Vətəni düşmən üçün düyünlü yumruq, qəzəbli baxışdır. Vətən kolmosi arzulaya, həsrətə, kədərli, nisgillə anılır. Ancaq conublu mücahidlərin, fədalilərin, şəirələrin, yazıçıların, publisistlərin "Vətən" deməsiylə dil-dodaq yanır, vətən ağızda alovlanır. Heç kəsin vətəni conubulların vətəni qədər yara almayıb. "Vətən" şeirində şair qürbətə dostlarının gülişində axtarır doğma yurdunu. Bu kolmanın deyilişini bir himn kimi qəbul edir.

Mən vətən deyirəm, dinir azular,
Ayağa qalxıram vətən deyəndə!
Axı körpölkədən bu şanlı diyar
Düşün himni kimi yaşayır məndə!
Mən vətən deyirəm, dinir azular, Ayağa qalxıram vətən deyəndə!
Axı körpölkədən bu şanlı diyar
Düşün himni kimi yaşayır məndə!
Döyüş vətən oğullarını pəron-pəron salıb. İrənin müxtəlif ərazilərində sürgün olunan, başqa ölkələrə mühacirət edən Azəri oğulları "Mən od oğlu Azəriyəm" deməkdən çəkinməyib. Şair uzaq ölkələrdən gələnlər qəzəbli vətəndə məskən salması qışqançılıq qarşılayır. Ona öz doğma vətəndə uzaq gələcəkdə olsa belə pay verəcəklərinə inanır: yaşamaq kimi. İndi sinəsi al qan ilə ləkələnmiş torpağı ona çox görür. Xalq ga bu, gaq digər şahın nəkorinə çevrilir. Xalq farsların içərisində öriməyə çalışırlar. Ancaq bunu bacarmayacaqlar.

Mən od gözü
Mən od oğlu azəriyəm!
Azərbaycan övladiyəm!
Yarısından qan süzlən,
Arzusundan alov qopan
Bir torpağın öz adıyla
Öz otayam.
Şairi anası alov püskürən bir ölkənin torpağında, döyüşlərin ortasında dünyaya gətirib. Arazın suyu ilə yuyundurub. Xalqın qəzəbi, mübarizə ruhu, döyüş və gülüş adətini şairin qanına keçib. Onun vətəndə ölənlər qəhrəmanlar yenidən doğulur.

(Davamı var)

SAKİBƏ ƏLƏSGƏROVA
filologiya üzrə fəlsəfə
doktoru, dosent, əməkdar müəllim
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji
Universiteti,